

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ВОЛОШИНА ЯНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 340.143:351.87:005.942

**ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Гусарєв Станіслав Дмитрович,
Національна академія внутрішніх справ,
перший проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Бисага Юрій Михайлович,
Ужгородський національний університет,
завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

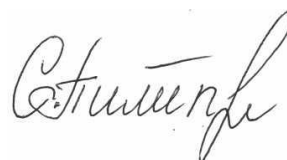
Кагадій Микола Іванович,
АТ «Укртрансгаз»,
провідний фахівець управління організації розслідувань,
перевірок та співпраці з правоохоронними органами департаменту безпеки

Захист відбудеться «27» лютого 2019 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розіслано «26» січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах формування правової держави та розвитку громадянського суспільства поглиблюється роль права, правових засобів регулювання, правової культури суспільства. Це зумовлено необхідністю посилення захисту прав і свобод, подолання негативних явищ правового нігілізму. У цьому контексті стає більш вагомим значення правничої професії, представники якої забезпечують реалізацію прав і свобод, підвищують рівень законності, запобігають правопорушенням, протидіють несправедливості.

Розвиток правової держави актуалізує необхідність чіткого дотримання й виконання юридичних норм у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема на виробництві, в організаціях чи установах, а також поширення професії юрисконсульта, на якого покладено обов'язок щодо забезпечення законності та попередження правопорушень у діяльності підприємства, установи, організації. З розширенням сфери господарювання та виробничих відносин виникає необхідність підвищувати ефективність правового супроводження діяльності підприємств, установ та організацій, чим також зумовлена актуальність юридичної консультативної діяльності, що нині є одним із найпоширеніших видів професійної діяльності правників. Кожне підприємство (установа або організація) потребує юридичної служби або юрисконсульта, що здійснюють правове забезпечення діяльності всієї структурно-організаційної одиниці, захист прав та інтересів трудового колективу.

У нормальному функціонуванні підприємств, установ та організацій важливу роль відіграє юридична служба, що захищає їхні інтереси та власність, забезпечує дотримання законодавства адміністрацією та працівниками, забезпечує юридичну ефективність роботи організаційної структури. Головним професійним обов'язком кожного юрисконсульта на підприємстві (в установі або організації) є правове забезпечення їхньої діяльності та гарантування дотримання законності. З огляду на високий рівень злочинності та збільшення кількості правопорушень (передусім економічних злочинів), значущість діяльності юрисконсульта зростає, а його професія стає дедалі престижнішою.

Наукові дослідження проблематики юридичної консультативної діяльності умовно можна розподілити за двома групами. Перша стосується досліджень у сфері юридичної діяльності та її видів, а саме юридичної консультативної, висвітлення основних теоретико-правових засад професійної діяльності юристів. Цій тематиці присвячено праці С. С. Алексєєва, Ю. М. Аристакова, В. Д. Бабкіна, О. М. Бандурки, І. В. Бенедика, Ю. М. Бисаги, І. В. Бризгалова, І. В. Голованя, В. М. Горшенєва, А. Е. Жалінського, М. І. Кагадія, В. М. Карташова, В. В. Комарова, О. О. Кравця, М. В. Кравчука, В. І. Леушина, В. С. Личка, В. К. Мамутова, Н. М. Оніщенко, І. Г. Орловської, Б. І. Пугінського, Н. П. Свиридюк, О. Ф. Скакун, С. С. Сливки, В. П. Фофанова, Б. В. Шагієва, О. В. Шмоткіна.

Другу групу становлять дослідження, де предметом пізнання було визначено юридичну консультативну діяльність і консультування, вивчали які Н. О. Анісімова, Р. Буссе, М. Є. Василенко, С. Гледдінг, С. Д. Гусарєв, А. О. Краснейчук,

В. О. Лозовий, Р. Нельсон-Джоунс, О. В. Петришин, Н. К. Роверс, К. Роджерс, О. М. Смірнова, О. Д. Тихомиров, С. Я. Фурса.

Питанням професійної культури юрисконсульта, засобам її формування та чинникам можливого впливу на неї присвячено деонтологічні дослідження таких науковців, як: Є. В. Аграновська, І. В. Воронова, В. В. Головченко, О. Г. Данильян, О. М. Карпов, Д. Коммерс, С. І. Максимов, О. І. Осауленко, М. С. Панов, П. М. Рабінович, Ю. І. Римаренко, В. М. Сущенко, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, Б. О. Чупринський та ін.

Водночас значна кількість питань юридичної консультативної діяльності залишилася поза увагою науковців, а саме: історія її становлення, поняття, внутрішня будова, функціональне призначення, тому вони потребують додаткових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28/1). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 23 від 22 грудня 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретико-правових засад юридичної консультативної діяльності та розроблення на цій підставі науково обґрунтованих пропозицій щодо її вдосконалення в Україні.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі *задачі*:

- узагальнити здобутки юридичної науки та здійснити аналіз джерельної бази з проблематики юридичної консультативної діяльності;
- визначити основні методологічні підходи й методи дослідження юридичної консультативної діяльності;
- з'ясувати історичні аспекти становлення та розвитку юридичної консультативної діяльності, окреслити витоки професії юрисконсульта;
- запропонувати авторське визначення поняття «юридична консультативна діяльність» на підставі виявлених специфічних ознак;
- здійснити структурну характеристику юридичної консультативної діяльності та визначити її функції;
- сформулювати поняття консультивання, проаналізувати завдання та процедуру здійснення, виявити його особливості як окремого виду юридичних дій;
- охарактеризувати рівень нормативно-правового регулювання юридичної консультативної діяльності, здійснити порівняльно-правовий аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду, а також визначити особливості здійснення професійної діяльності юрисконсульта в Україні й за кордоном;
- висвітлити сучасну практику здійснення юридичної консультативної діяльності, запропонувати шляхи її вдосконалення в Україні.

Об'єкт дослідження – юридична консультативна діяльність як явище правової дійсності.

Предмет дослідження – теоретико-правові засади юридичної консультативної діяльності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить система методологічних підходів і методів наукового пізнання, вибір яких зумовлений предметом дослідження.

З метою забезпечення повноти й обґрунтованості дослідження було використано такі підходи та методи наукового пізнання: *діяльнісний підхід* – для дослідження юридичної консультативної діяльності як складного динамічного явища, виявлення особливостей її здійснення, а також визначення її взаємодії з іншими явищами правової дійсності (підрозділи 1.3, 2.1, 3.2); *герменевтичний метод* – для інтерпретації наукових текстів, нормативно-правових актів і навчальних матеріалів з питань досліджуваної проблематики (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1); *історичний метод* – під час висвітлення особливостей формування й розвитку юридичної консультативної діяльності та професії юрисконсульта (підрозділ 1.3); *структурний метод* – для здійснення структурної характеристики юридичної консультативної діяльності (підрозділ 2.2); *функціональний метод* – з метою з'ясування функціональної характеристики юридичної консультативної діяльності (підрозділ 2.2); *порівняльно-правовий метод* – для визначення співвідношення консультування з іншими юридичними діями, а також здійснення порівняльного аналізу юридичної консультативної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах, виявлення спільного та відмінного в роботі юридичної служби (підрозділи 2.3, 3.1); *системний метод* – у дослідженні юридичної консультативної діяльності як цілісної системи, структурні елементи якої є взаємозалежними, а також для визначення ролі кожного зі структурних елементів аналізованого виду юридичної діяльності (підрозділи 2.1, 2.2); *догматичний (формально-логічний) метод* – для формування понятійного апарату юридичної консультативної діяльності та висвітлення змісту таких понять, як «юридична консультативна діяльність», «функції юридичної консультативної діяльності», «консультування» (підрозділи 2.1–2.3); *метод класифікації* – для здійснення класифікації суб'єктів і функцій юридичної консультативної діяльності, а також способів її здійснення (підрозділ 2.2); *прогностичний метод* – для визначення основних шляхів удосконалення юридичної консультативної діяльності в Україні (підрозділ 3.2); *конкретно-соціологічний метод* – під час проведення анкетування, спрямованого на з'ясування суспільного бачення сучасного стану та перспектив розвитку юридичної консультативної діяльності в Україні (підрозділ 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять результати соціологічного опитування працівників юридичних служб (юрисконсультів) органів державної влади, підприємств, установ, організацій, а також керівників юридичних підрозділів організаційних структур (285 респондентів).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень у юридичній науці, у межах якого висвітлено історичні, теоретичні та методологічні аспекти юридичної консультативної діяльності.

У межах означеної роботи обґрунтовано низку наукових положень, важливих для осмислення та вдосконалення юридичної консультативної діяльності в Україні, зокрема:

вперше:

- узагальнено та систематизовано науково-джерельну базу дослідження з проблематики юридичної консультативної діяльності, унаслідок чого всі джерела з обраної проблематики запропоновано розподілити на групи за критерієм сфери наукового інтересу: доктринальні, нормативні, довідкові, електронно-інформаційні, архівні матеріали. Використані в роботі доктринальні джерела об'єднано у дві групи за критерієм особливостей предметної сфери дослідження: а) праці, у яких досліджено юридичну діяльність та її види, з-поміж яких юридична консультативна; б) праці, присвячені безпосередньо висвітленню характерних рис професійної діяльності юрисконсульта, що стало надійним теоретичним підґрунтям джерельної бази дослідження;

- запропоновано авторське визначення поняття «юридична консультативна діяльність», яке слід тлумачити як різновид юридичної діяльності, що здійснюється на професійній основі у процесуально-правових формах і призначена для правового супроводження економічної діяльності підприємств (установ, організацій), забезпечення реалізації верховенства права;

- охарактеризовано історичні аспекти становлення та розвитку юридичної консультативної діяльності, зокрема визначено витoki консультативної професійної діяльності юристів, які походять із римського права, і нормативне виокремлення юрисконсультів у професійну групу;

- висвітлено особливості здійснення правового регулювання юридичної консультативної діяльності, порядок й умови доступу до професії юрисконсульта, систему його соціальних гарантій і нормативні засади діяльності в зарубіжних країнах (Польщі, Білорусії, Німеччині, Франції, Угорщині);

удосконалено:

- уявлення про структурно-функціональну характеристику юридичної консультативної діяльності, завдяки чому висвітлено зміст окремих елементів структури консультативної діяльності, а перелік її функцій доповнено такими, як: інформаційна, захисна, організаційна, виховна, комунікативна, контрольна, пошуково-пізнавальна, прогностична;

- поняття консультування (як окремої юридичної дії), котре пропоновано трактувати як особливий елемент змісту професійної діяльності юрисконсульта, що реалізується за певним алгоритмом у формі правової поради чи рекомендації, спрямованої на задоволення правових інтересів особи-запитувача, яка виявила потребу в отриманні професійної юридичної допомоги;

дістали подальший розвиток:

- методологічні засади дослідження юридичної консультативної діяльності, що зумовлені особливостями предмета пізнання, унаслідок чого обґрунтовано тезу про пріоритетне використання діяльнісного підходу, який виконує інтеграційну (об'єднувальну) функцію щодо низки загальнонаукових і конкретно-наукових методів, що й надало можливість реалізувати мету теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності;

– положення щодо характеристики сучасного стану юридичної консультативної діяльності, позитивним моментом якої слід вважати те, що професія юрисконсульта є досить актуальною та затребуваною, що засвідчує факт наявності посади юрисконсульта (спеціаліста юридичної служби) у будь-якій організаційній структурі. Негативними факторами в юридичній консультативній діяльності є недосконалість нормативної бази; низький рівень професійної культури та якості освітнього процесу; відсутність деонтологічних стандартів професійної діяльності юрисконсульта; недосконалість системи підвищення кваліфікації; несформованість професійних об'єднань юрисконсультів; високий рівень корумпованості;

– положення щодо визначення головних шляхів удосконалення юридичної консультативної діяльності в Україні, як-от: формування законодавчих пропозицій до законопроекту «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» і підготовка законопроекту «Про юрисконсульта та його професійну діяльність».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації сформульовано й обґрунтовано наукові положення, які дають змогу розширити теоретико-правове уявлення про юридичну консультативну діяльність. Теоретичні й прикладні висновки, рекомендації дисертаційного дослідження набули практичного застосування та мають перспективу використання в:

науково-дослідній роботі – для проведення наукових досліджень із теорії права та науково-правових експертиз нормативних актів (акт впровадження Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України);

законотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України, яким урегульовано професійну діяльність юрисконсульта й роботу юридичної служби підприємства, установи, організації (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 28 грудня 2018 р.);

правозастосовній діяльності – під час вирішення цивільних і господарських справ, передусім щодо забезпечення реалізації функції представництва законних прав та інтересів юридичних осіб (акт впровадження Рівненського районного суду Рівненської області від 25 квітня 2018 р.; акт впровадження Господарського суду Івано-Франківської області від 14 червня 2018 р.);

освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Юридична деонтологія», «Теорія права», «Нормотворча діяльність», «Теорія держави і права», «Договірне право», «Корпоративне право», а також розроблення тренінг-курсу «Вступ до спеціальності: Юридична деонтологія» та в діяльності юридичної клініки університету (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 5 квітня 2018 р.; акт впровадження ДВНЗ «Київський національний економічний університет» від 5 квітня 2018 р.; акт впровадження Маріупольського державного університету від 16 травня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації підлягали обговоренню на засіданнях кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, а результати дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів, науково-теоретичних семінарах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрямки розвитку

правової системи України» (м. Львів, 26–27 січня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза» (м. Кишинів, Республіка Молдова, 23–24 березня 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти» (м. Полтава, 8 грудня 2016 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих науковців «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства (осінні читання)» (м. Львів, 27 жовтня 2017 р.); Всеукраїнському саміті приватних детективів (м. Дніпро, 30 листопада 2017 р.); науково-теоретичній конференції, присвяченій пам'яті видатного науковця О. Ф. Граніна «Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан, перспективи розвитку» (м. Київ, 23 березня 2017 р.); засіданні круглого столу, присвяченого 90-річчю академіка В. В. Копейчикова «Держава і право сучасної України: досвід комплексного аналізу» (м. Київ, 19 листопада 2013 р.); круглого столу «Наукові і методологічні традиції в Національному авіаційному університеті» (м. Київ, 17 грудня 2013 р.); круглого столу, присвяченого пам'яті С. Л. Лисенкова «Права людини і поліція у сучасному світі» (м. Київ, 12 квітня 2018 р.); наукових читаннях «VII наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Копейчикова» (м. Київ, 17 листопада 2017 р.); постійно діючому науково-теоретичному семінарі «Правова доктрина та юридична практика: досвід і перспективи розвитку» (м. Київ, 25 березня 2014 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження відображено у 18 наукових працях, п'ять із яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, дві – в іноземних наукових періодичних виданнях, а також в одинадцяти тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів і наукових семінарів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (317 найменувань на 29 сторінках) і чотирьох додатків (на тридцяти чотирьох сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінка, з них основного тексту – 211 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; висвітлено стан її наукового осмислення; окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження. Відповідно до результатів дисертаційного дослідження сформульовано положення, що містять наукову новизну та практичне значення, наведено дані про їх апробацію, кількість публікацій, а також схарактеризовано структуру дисертації.

Розділ 1 «Історичні, теоретичні та методологічні засади дослідження юридичної консультативної діяльності» містить три підрозділи та присвячений визначенню стану наукової розробленості проблематики юридичної консультативної діяльності, вивченню історичних і методологічних засад її дослідження.

У підрозділі 1.1 «Стан наукового осмислення юридичної консультативної діяльності» здійснено аналіз і систематизацію наукових джерел, присвячених дослідженню юридичної консультативної діяльності.

Акцентовано на тому, що несформованість цілісного уявлення про стан загальнотеоретичної розробленості проблематики професійної діяльності юристів є однією з вирішальних передумов узагальнення та систематизації джерельної бази з питань юридичної консультативної діяльності, зокрема в контексті її становлення та розвитку, структурної організації та функціонального призначення. Наявні наукові дослідження юридичної консультативної діяльності присвячено загальнотеоретичним питанням, а також суміжним видам професійної діяльності юристів.

На підставі аналізу джерельної бази з досліджуваної проблематики здійснено систематизацію використаної літератури за критеріями зовнішньої форми та характеру походження, унаслідок чого виокремлено доктринальні, нормативні, довідкові, електронно-інформаційні джерела й архівні матеріали.

За критерієм особливостей предметної сфери дослідження доктринальні джерела розподілено на дві групи. Перша з них стосується вивчення проблем юридичної діяльності та її видів. У зазначеному контексті слід акцентувати увагу на фундаментальних працях С. С. Алексєєва, Ю. М. Аристакова, В. Д. Бабкіна, О. М. Бандурки, І. В. Бенедика, Ю. М. Бисаги, І. В. Бризгалова, І. В. Голованя, В. М. Горшенєва, А. Е. Жалінського, М. І. Кагадія, В. М. Карташова, В. В. Комарова, О. О. Кравця, М. В. Кравчука, В. І. Леушина, В. К. Мамутова, Н. М. Оніщенко, Б. І. Пугінського, Н. П. Свиридюк, О. Ф. Скаун, С. С. Сливки, В. П. Фофанова, Б. В. Шагієва, О. В. Шмоткіна. Науковці розглянули окремі питання теоретичного характеру, що стосуються професійної діяльності юристів, її видів, функцій, професійної культури правника тощо.

До другої групи віднесено наукові праці, що містять аналіз юридичної консультативної діяльності й консультування в різних сферах професійної діяльності, авторами яких є: А. М. Бражнікова, Р. Буссе, М. Є. Василенко, С. Гледдінг, С. Д. Гусарєв, В. О. Лозовий, Т. Михалик, Р. Нельсон-Джоунс, Л. Е. Орбан-Лембрик, О. В. Петришин, Н. К. Роверс, К. Роджерс, В. М. Савіщенко, О. М. Смірнова, О. Д. Тихомиров, С. Я. Фурса.

Констатовано низку не врегульованих і недосліджених питань, що стосуються проблематики юридичної консультативної діяльності, зокрема невизначеності її поняття та генезису, браку вичерпного переліку професійних дій юрисконсульта, неточності уявлення про структурно-функціональну характеристику досліджуваного виду юридичної діяльності, невідповідності окремих правових норм європейським стандартам.

У процесі опрацювання джерельної бази сформульовано висновок про недостатню увагу науковців до означеної проблематики, відсутність комплексного теоретико-правового дослідження, яке містило б аналіз і повну характеристику юридичної консультативної діяльності, її структури, функцій, особливостей. Також не здійснено досліджень історії становлення та розвитку юридичної консультативної

діяльності. Ці питання було визначено як ключові під час формування змісту пропонованого увазі наукового дослідження.

У підрозділі 1.2 *«Методологія теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності»* обґрунтовано позицію щодо взаємозв'язку застосованого методологічного інструментарію та предмета дисертаційного дослідження.

На підставі опрацювання відповідного наукового матеріалу схарактеризовано структуру методології теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності. Здобувач обстоює позицію, згідно з якою провідним з-поміж усіх використаних методів і підходів є діяльнісний підхід, який послуговував підґрунтям для дослідження юридичної консультативної діяльності, що зумовлено необхідністю надання її розгорнутої характеристики та доповнення усталеної системи знань про неї. Зазначено, що застосування саме діяльнісного підходу уможливило вивчення юридичної консультативної діяльності як складного динамічного явища.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить також система методів наукового пізнання, як-от: герменевтичний, історичний, структурний, функціональний, порівняльно-правовий, системний, догматичний (формально-логічний), класифікації, прогностичний, конкретно-соціологічний. Для досягнення наукової об'єктивності отриманих результатів застосування цих методів було комплексним. Вибір методології безпосередньо пов'язаний з предметом дисертаційного дослідження. Обрана система методів спрямована на пізнання сутності професійної діяльності юрисконсульта, її структурної характеристики та функціональних напрямів впливу, а також на аналіз сучасного стану здійснення юридичної консультативної діяльності в Україні й визначення шляхів її удосконалення тощо.

За результатами опрацювання наукового матеріалу окреслено структуру методології теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності, констатовано визначальну роль властивостей предмета дисертаційного дослідження у виборі використаних методів наукового пізнання, необхідних і достатніх для виконання дослідницьких завдань.

У підрозділі 1.3 *«Історичні аспекти юридичної консультативної діяльності як правового явища в Україні»* висвітлено витoki юридичного консультування, історію формування та розвитку професійної діяльності юрисконсульта на теренах нашої держави.

Зазначено, що юридичне консультування було започатковано ще за часів існування Римської імперії, однак тоді юридична консультативна діяльність і професія юрисконсульта підлягали регулюванню нормами церковного (канонічного) права.

Досліджено історію становлення та розвитку юридичної консультативної діяльності в Україні з ХХ століття, коли було проголошено Українську Народну Республіку. Опрацювання наукового матеріалу дає підстави для висновку про нормативне виокремлення юрисконсультів у професійну групу.

З огляду на недослідженість цього питання, саме в історичному контексті здобувач опрацював понад 300 архівних справ Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Робота з архівними матеріалами надає дисертаційному дослідженню вагомшої наукової значущості, оскільки є наслідком проведення глибинного аналізу минулих подій, за результатами якого сформульовано цілком обґрунтовані висновки.

Констатовано, що вперше професію юрисконсульта в Україні згадано в декреті Ради народних комісарів УРСР від 27 липня 1918 р. «Про оплату праці службовців та працівників радянських установ». З плином часу та розвитком подій у державі юридична консультативна діяльність і професія юрисконсульта зазнали низки змін, проте збереглися донині. Пізніше було засновано спеціальні установи з надання безоплатної правової допомоги населенню – юридичні консультації, у яких працювали юрисконсульты. З 1953 р. юридичні служби функціонували не лише в органах державної влади, а й на підприємствах, в установах і організаціях. Починаючи з 70-х рр. XX століття система юридичних служб і юридичної консультативної діяльності набуває ознак цілісності. Однак найбільш значущим для розвитку юридичної консультативної діяльності та професії юрисконсульта став 1991 р., пов'язаний з видатною подією – проголошенням незалежності України 24 серпня 1991 р., що ознаменувало початок нового історичного етапу для Української держави.

Розділ 2 «Теоретична основа розуміння юридичної консультативної діяльності» складається з трьох підрозділів і містить дослідження теоретико-правових засад юридичної консультативної діяльності. У ньому схарактеризовано поняття й ознаки юридичної консультативної діяльності, визначено її структуру та функції, а також сформульовано й обґрунтовано визначення поняття «консультування» в контексті досліджуваного правового явища.

Підрозділ 2.1 «Поняття юридичної консультативної діяльності як виду юридичної діяльності» присвячений виокремленню загальних і специфічних ознак юридичної консультативної діяльності та формулюванню її дефініції.

Консультативна діяльність є підвидом юридичної діяльності, що охоплена поняттям соціальної та правової діяльності. На підставі цього сформульовано позицію, згідно з якою юридичній консультативній діяльності притаманні ознаки обох зазначених видів діяльності.

До головних ознак юридичної консультативної діяльності як різновиду юридичної діяльності автор відносить: верховенство права, незалежність, нормативність, формальність, професійність, процесуальний характер, колективність праці. Вони є загальними, оскільки властиві всім видам професійної діяльності юристів.

У процесі дослідження, крім загальних, виокремлено й обґрунтовано специфічні ознаки юридичної консультативної діяльності, що виокремлюють її з-поміж інших видів професійної діяльності юристів та є її особливостями. Зокрема, вона: а) тісно пов'язана з діяльністю підприємства, установи, організації; б) має переважно рекомендаційний характер; в) є порівняно доступною в контексті здобуття професії юрисконсульта.

З огляду на зазначені властивості, здобувач пропонує тлумачити юридичну консультативну діяльність як різновид юридичної діяльності, що здійснюється на професійній основі у процесуально-правових формах і призначена для правового супроводження економічної діяльності підприємств (установ, організацій), забезпечення реалізації верховенства права.

Виявлені в процесі дослідження загальні та специфічні ознаки юридичної консультативної діяльності дали змогу сформулювати більш точне й обґрунтоване визначення її поняття, що сприятиме розширенню уявлення про аналізоване правове явище.

У підрозділі 2.2 *«Структурно-функціональна характеристика юридичної консультативної діяльності»* висвітлено структуру юридичної консультативної діяльності та визначено її функції, які розглянуто крізь призму напрямів впливу.

З метою комплексного вивчення змісту поняття юридичної консультативної діяльності здійснено її структурну характеристику. Структуру юридичної консультативної діяльності проаналізовано з позицій єдності змісту й форми, унаслідок чого виокремлено такі складові, як суб'єкт, учасники, об'єкт, юридичні дії та операції, засоби виконання певної дії, способи досягнення мети, безпосередньо мета і результат.

Схарактеризовано зазначені структурні компоненти, запропоновано класифікацію суб'єктів юридичної консультативної діяльності за різними критеріями, а саме: за кількісним складом, сферою походження, метою діяльності; у самостійну групу виокремлено суб'єктів юридичного консультування (як дії). Засоби юридичної консультативної діяльності розподілено за трьома групами: юридичні, технічні, інформаційно-довідкові. До усталеної в наукових джерелах класифікації способів юридичної консультативної діяльності здобувач запропонував критерії, а саме: легітимності (юридичного закріплення), походження, вольовий, мети впливу, змісту впливу, кількості суб'єктів.

У теорії права аналіз функцій будь-якого правового явища відбувається крізь призму напрямів впливу на соціум, суспільні відносини, явища та процеси. На підставі вивчення та аналізу загальнотеоретичних функцій держави, права, правосвідомості, юридичної практики, юридичної діяльності в дисертації сформульовано визначення поняття «функції юридичної консультативної діяльності». Доведено, що функціями юридичної консультативної діяльності є визначальні напрями її впливу на виробничі відносини, що склалися на підприємстві (в установі чи організації) та спрямовані на правове супроводження його діяльності шляхом застосування правових засобів і процедур, а також правових та організаційних форм діяльності.

У контексті функціональної характеристики юридичної консультативної діяльності розглянуто її якісний аспект, відображений у посадових обов'язках юрисконсульта. За критерієм предметної спрямованості здобувач виокремлює інформаційну, захисну, організаційну, виховну, комунікативну, контрольну, пошуково-пізнавальну, прогностичну функції юридичної консультативної діяльності, реалізація яких відбувається шляхом учинення певних дій і виконання юрисконсультом своїх посадових обов'язків, які становлять зміст певної функції, визначають її роль у суспільстві. Зауважено, що для кожного виду функцій

властивий певний набір професійних дій, до яких юрисконсульт вдається, реалізуючи конкретний функціональний напрям своєї діяльності.

Підрозділ 2.3 «Особливості консультування як окремого виду юридичних дій» присвячено дослідженню професійних дій юрисконсульта, теоретичному осмисленню сутності консультування як окремого виду юридичних дій, визначенню його особливих властивостей.

Під час реалізації своїх функцій працівник юридичної служби або юрисконсульт здійснює значну кількість професійних дій. Саме завдяки їм фахівцю вдається досягти визначеної мети правового спрямування, отримати бажаний результат. За результатами дослідження змісту юридичної консультативної діяльності сформовано орієнтовний перелік професійних дій юрисконсульта.

Зазначено, що головною з-поміж усіх юридичних дій у межах юридичної консультативної діяльності слід вважати консультування, що (як окрема юридична дія) є особливим елементом змісту професійної діяльності юрисконсульта, яке реалізується за певним алгоритмом та у формі правової поради чи рекомендації, спрямованої на задоволення правових інтересів особи-запитувача, котра виявила потребу в отриманні професійної юридичної допомоги.

Застосуванням порівняльно-правового методу здійснено зіставлення консультування з іншими професійними діями юриста, унаслідок чого виявлено низку його особливостей, як-от: консультування є основною професійною дією в роботі юрисконсульта; відбувається лише тоді, коли наявне волевиявлення з боку запитувача; здійснюється за певним алгоритмом. Консультуванню властива наявність психологічного компонента як основи професійної комунікації. Воно може відбуватися в усній чи письмовій формі. Зазначені особливі характеристики консультування надають можливість виокремлювати його серед інших професійних юридичних дій.

Розділ 3 «Нормативно-правові засади та перспективи розвитку юридичної консультативної діяльності в Україні» об'єднує два підрозділи, у яких автор розглядає особливості нормативно-правового регулювання юридичної консультативної діяльності в окремих зарубіжних країнах, аналізує практику здійснення та визначає перспективи її розвитку в Україні.

Підрозділ 3.1 «Нормативно-правове регулювання юридичної консультативної діяльності: зарубіжний досвід і вітчизняні особливості» містить загальнотеоретичний аналіз стану та особливостей нормативно-правового регулювання юридичної консультативної діяльності в Польщі, Білорусі, Німеччині, Франції, Угорщині.

Науковий інтерес автора до набутків зазначених країн у розглядуваній сфері зумовлений тим, що Польща вирізняється стабільною законодавчою базою (наприклад, закон «Про юрисконсультів» діє від 1982 р. й донині). Білорусь має з Україною спільну історію, культуру, схожі мови та правові системи, а отже, видається доцільним проаналізувати досвід країни, яка до певного часу мала спільний із нашою державою вектор розвитку. Німеччина є зразковою європейською країною, що готує висококваліфікованих правників і характеризується відмінною якістю вищої освіти. Франція привертає увагу

високорозвиненою економікою, цікавою системою освітньо-кваліфікаційних вимог до корпоративного юриста (юрисконсульта). В Угорщині констатовано надзвичайно високий рівень професіоналізму юристів, успішність реформ у сфері юридичної діяльності та її видів.

Унаслідок осмислення зарубіжного досвіду проведено порівняльно-правовий аналіз юридичної консультативної діяльності в досліджуваних країнах, на підставі чого виявлено спільне й відмінне, а також певну специфіку роботи юридичної служби та професії юрисконсульта на території зазначених держав.

Якість та ефективність роботи юрисконсульта безпосередньо залежить від належного правового забезпечення його професійної діяльності. Аналіз нормативно-правових актів, якими визначено основні засади здійснення юридичної консультативної діяльності, доводить, що в Україні нормативна база професійної діяльності юрисконсульта є недосконалою. Урахування особливостей зарубіжного досвіду дає змогу визначити вектор, на який слід орієнтуватися надалі.

Автор зауважує, що певний європейський досвід доцільно запозичити для України, а саме: розробити та прийняти спеціальний закон про юрисконсульта, який врегульовував би основні практичні, деонтологічні й організаційні аспекти його професійної діяльності; запровадити практичне стажування та кваліфікаційний іспит; створити професійні об'єднання юрисконсультів.

Доведено, що вивчення зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання юридичної консультативної діяльності позитивно позначається на процесі формування шляхів її удосконалення та створення сприятливих умов для розвитку.

У підрозділі 3.2 «Сучасний стан та шляхи вдосконалення юридичної консультативної діяльності в Україні» осмислено сучасний стан юридичної консультативної діяльності та визначено перспективні напрями її розвитку на теренах нашої держави.

Увагу було акцентовано на дослідженні сучасного стану нормативно-правового регулювання юридичної консультативної діяльності. Аргументовано, що професійна діяльність юрисконсульта в Україні не має належного нормативного підґрунтя, на відміну від адвоката чи нотаріуса, діяльність яких урегульована спеціальними законами. Натомість юридичну консультативну діяльність унормовано підзаконним актом – Загальним положенням про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1040. Зауважено, що дія цього акта поширюється виключно на державний сектор; професійна діяльність юрисконсульта, який працює в приватній організаційній структурі, залишається поза увагою законодавця.

Здобувач доводить, що головною проблемою у сфері провадження юридичної консультативної діяльності є недосконалість законодавства і відсутність спеціального нормативно-правового акта для врегулювання професійної діяльності юрисконсульта та роботи юридичної служби на підприємствах (в установах, організаціях) усіх форм власності й спрямування. З огляду на зазначене, внесено законодавчі пропозиції до Верховної Ради України стосовно вдосконалення чинного

законодавства, що регулює юридичну консультативну діяльність і професію юрисконсульта.

Для більш точного з'ясування сучасного стану юридичної консультативної діяльності автор дисертаційного дослідження провів соціологічне опитування 285 респондентів, які долучені до сфери юриспруденції в професійному сенсі.

Зіставлення результатів вивчення сучасного стану юридичної консультативної діяльності та зведених даних соціологічного дослідження дало змогу виявити низку негативних факторів. У цьому контексті обґрунтовано положення про те, що вдосконалити юридичну консультативну діяльність в Україні можливо шляхом: підвищення якості надання вищої юридичної освіти; оптимізування законодавства; забезпечення системи гарантій професійної діяльності юрисконсульта; розширення вимог до професії та стандартів роботи юрисконсульта; покращення системи підвищення кваліфікації; зміцнення деонтологічних засад здійснення юридичної консультативної діяльності; проведення антикорупційної реформи в державі.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі комплексного науково-теоретичного дослідження здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нові шляхи виконання наукового завдання, що полягає в розробленні комплексної характеристики юридичної консультативної діяльності, конструюванні її поняття та висвітленні структурно-функціональної характеристики. Загалом за результатами дослідження сформульовано й обґрунтовано такі висновки:

1. Аналіз наукової літератури засвідчив, що перші наукові розробки, присвячені питанням юридичної діяльності та її видів, послуговували теоретичною основою в підготовці цього дослідження. Завдяки авторському підходу, що ґрунтується на застосуванні критеріїв зовнішньої форми та характеру походження, виокремлено відповідні групи джерел: доктринальні, нормативні, довідкові, електронно-інформаційні, архівні матеріали. Використані доктринальні джерела за критерієм особливостей предметної сфери дослідження розподілено на дві групи: 1) праці, у яких розглянуто юридичну діяльність та її види, зокрема юридичну консультативну; 2) праці, що характеризують сутність загальнотеоретичних питань професійної діяльності юрисконсульта, що доповнило загальну джерельну базу дослідження. Науковці ґрунтовно досліджували систему юридичної діяльності, висвітлювали окремі аспекти її видів. Водночас теоретико-правовим аспектам юридичної консультативної діяльності як самостійного виду професійної діяльності юристів приділено недостатньо уваги.

2. Науковий пошук у досліджуваній сфері визначив комплекс методологічних підходів і методів дослідження юридичної консультативної діяльності. Предметом запропонованого дослідження зумовлений вибір використаних наукових підходів і методів, завдяки чому здійснено узагальнення та систематизацію результатів наукового пошуку з проблематики юридичної консультативної діяльності, сформовано більш точне уявлення про досліджуване явище, а також сформульовано об'єктивні й обґрунтовані висновки. Аргументовано важливість використання в

дисертаційному дослідженні діяльнісного підходу. Застосування герменевтичного, історичного, структурного, функціонального, порівняльно-правового, системного, догматичного (формально-логічного), класифікації, прогностичного, конкретно-соціологічного методів надало можливість виконати дослідницькі завдання дисертаційної роботи та досягти визначеної мети.

3. На підставі аналізу літератури історичного спрямування констатовано, що юридична консультативна діяльність і професія юрисконсульта комплексно схарактеризовані недостатньою мірою. Замало уваги приділено аналізу історичних аспектів юридичної консультативної діяльності, не висвітленою залишається історія її становлення та розвитку. Визначено, що витoki юридичного консультування сягають ще часів Римської імперії. На підставі аналізу понад 300 справ Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України вдалося встановити, що на початку XX століття професія юрисконсульта вже становила окрему професійну групу, що засвідчено у відповідних документах. У Радянській Україні перша згадка про юрисконсульта та консультування містилася в декреті Ради народних комісарів УРСР від 27 липня 1918 р. «Про оплату праці службовців та працівників радянських установ». Констатовано, що тривалий час у радянський період професія юрисконсульта існувала виключно в органах влади, у складі яких функціонували юрисконсультські відділи. Згодом почали діяти юридичні консультації – спеціальні установи, у яких юрисконсульти надавали населенню безоплатну правову допомогу. 1953 року було створено юридичні служби в центральних і місцевих органах державної влади, на підприємствах, в установах та організаціях. З проголошенням незалежності України, 24 серпня 1991 р., розпочався новий етап історії розвитку юридичної консультативної діяльності та професії юрисконсульта.

4. Оскільки юридична консультативна діяльність є різновидом юридичної діяльності та здійснюється у сфері правового впливу, видається можливим стверджувати, що їй притаманні ознаки правової діяльності. Водночас юридичній консультативній діяльності властиві ознаки соціальної, оскільки її здійснює людина. Обґрунтовано, що для юридичної консультативної діяльності характерна наявність загальних ознак, зокрема: верховенство права, незалежність, нормативність, формальність, професійність, процесуальний характер, колективність праці. Юридична консультативна діяльність має специфічні ознаки, що виокремлюють її з-поміж інших видів юридичної діяльності. Зокрема, юридична консультативна діяльність нерозривно пов'язана з діяльністю підприємства, установи або організації; має переважно рекомендаційний характер; є порівняно доступною в контексті отримання професії.

5. За результатами аналізу загальних і специфічних ознак юридичної консультативної діяльності сформульовано визначення її поняття, згідно з яким це різновид юридичної діяльності, що здійснюється на професійній основі у процесуально-правових формах і призначена для правового супроводження економічної діяльності підприємств (установ, організацій), забезпечення реалізації верховенства права.

6. Дослідження структурної характеристики юридичної консультативної діяльності крізь призму єдності змісту й форми дало змогу виокремити її складові,

як-от: суб'єкт, учасники, об'єкт, юридичні дії та операції, засоби виконання певної дії, способи досягнення мети, безпосередньо мета й результат. Запропоновано класифікацію суб'єктів юридичної консультативної діяльності за певними критеріями: за кількісним складом, сферою походження, метою діяльності. Виокремлено суб'єктів юридичного консультування як дії. У процесі здійснення професійної діяльності юрисконсульт використовує різні засоби, що умовно можна розподілити за трьома групами: юридичні, технічні, інформаційно-довідкові. У науковій літературі міститься класифікація способів юридичної консультативної діяльності за групами, однак, на жаль, поза увагою залишилося питання щодо визначення критеріїв такого розподілу. Тому до усталеної класифікації запропоновано застосовувати критерії легітимності (юридичного закріплення), походження, вольовий, мети впливу, змісту впливу, кількості суб'єктів. На підставі аналізу складових структурної характеристики юридичної консультативної діяльності аргументовано власну позицію щодо необхідності розмежування юридичних дій та операцій.

7. Для дослідження функціональної характеристики юридичної консультативної діяльності проаналізовано поняття функцій різних правових явищ, унаслідок чого стає можливим стверджувати, що в ролі функцій постають напрями впливу. Доведено, що функції юридичної консультативної діяльності слід трактувати як основні напрями її впливу на виробничі відносини, що склалися на підприємстві (в установі чи організації) та спрямовані на правове супроводження його діяльності шляхом використання правових засобів і процедур, а також правових та організаційних форм діяльності. Запропоновано класифікувати функції юридичної консультативної діяльності за критерієм предметної спрямованості, з огляду на що виокремлено інформаційну, захисну, організаційну, виховну, комунікативну, контрольну, пошуково-пізнавальну та прогностичну функції.

8. Встановлено, що юридична консультативна діяльність складається з елементів, тобто окремих дій. На підставі аналізу змісту юридичної консультативної діяльності сформовано орієнтовний перелік професійних дій юрисконсульта, головною з яких є консультування, що запропоновано трактувати як особливий елемент змісту професійної діяльності юрисконсульта, що реалізується за певним алгоритмом у формі правової поради чи рекомендації, спрямованої на задоволення правових інтересів особи-запитувача, яка виявила потребу в отриманні професійної юридичної допомоги.

9. У процесі порівняльного аналізу консультування з іншими професійними діями юрисконсульта виявлено низку його особливостей, а саме: а) консультування є головною професійною дією в діяльності юрисконсульта; б) для його здійснення є обов'язковим волевиявлення з боку запитувача; в) консультуванню властива наявність психологічного компонента, що є передумовою здійснення професійної комунікації; г) відбувається за певним алгоритмом; д) має дві форми – усну та письмову. Саме ці властивості вирізняють консультування з-поміж інших професійних дій юрисконсульта.

10. Вивчення зарубіжного досвіду актуалізується в умовах євроінтеграції з огляду на те, що європейські країни виконують роль орієнтира на шляху запровадження нових стандартів у всі сфери життя. На підставі порівняльного

аналізу професійної діяльності юрисконсульта в Україні й окремих зарубіжних країнах (Польщі, Білорусії, Німеччині, Франції, Угорщині) виявлено спільне та відмінне, а також низку особливостей, які стосуються нормативно-правового регулювання, порядку та умов доступу до професії тощо. З урахуванням зарубіжного досвіду обґрунтовано необхідність прийняття спеціального закону про юрисконсультів для врегулювання основних практичних, деонтологічних та організаційних питань професійної діяльності; визначення освітньо-кваліфікаційних вимог працівника юридичної служби; запровадження обов'язкового проходження практичного стажування та складання спеціального іспиту; створення системи професійних об'єднань юрисконсультів. Такий зарубіжний досвід видається корисним у нашій державі.

11. На підставі дослідження сучасного стану юридичної консультативної діяльності виявлено позитивні й негативні аспекти. Позитивним є те, що будь-яка організаційна структура має потребу в кваліфікованому юридичному супроводженні своєї діяльності та виконанні завдань правового спрямування, що робить професію юрисконсульта актуальною та затребуваною. Водночас професія юрисконсульта є більш доступною, на відміну від адвоката. Юрисконсультом може бути особа, яка має вищу юридичну освіту та відповідні знання, уміння і навички у сфері права; знається на виробництві та договірних відносинах. Дослідження сучасного стану практики здійснення юридичної консультативної діяльності в Україні свідчить про низку недоліків і проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Встановлено, що негативними чинниками у сфері здійснення юридичної консультативної діяльності є: недосконалість нормативно-правового регулювання; низький рівень професійної культури та якості освітнього процесу; відсутність деонтологічних стандартів професійної діяльності юрисконсульта; недосконала система професійної підготовки фахівців і підвищення їх кваліфікації; несформованість професійних об'єднань юрисконсультів; високий рівень корумпованості тощо. Найоптимальнішим способом подолання таких проблем у сфері здійснення юридичної консультативної діяльності вважаємо розроблення та прийняття спеціального законодавчого акта з визначенням правового статусу юрисконсульта і працівника юридичної служби підприємства (установи, організації) будь-якої форми власності; зміцнення та розширення системи гарантій професійної діяльності юрисконсульта; передбачення проходження практичного стажування і складання кваліфікаційного іспиту як необхідних умов для набуття права займатися професійною діяльністю; запровадження обов'язкового проходження юрисконсультом підвищення кваліфікації зі встановленням періодичності такого навчання; розроблення деонтологічних стандартів здійснення юридичної консультативної діяльності.

12. З огляду на зазначене, пропонуємо поглибити нормативну базу здійснення юридичної консультативної діяльності. До Верховної Ради України подано пропозиції щодо вдосконалення положень проекту Закону України «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» та законопроект «Про юрисконсульта та його професійну діяльність», про що отримано документальне підтвердження з Верховної Ради України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волошина Я. Л. Функції юридичної консультативної діяльності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. Вип. 4. С. 32–38.
2. Волошина Я. Л. Особливості професійної культури юрисконсульта. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 193–204.
3. Волошина Я. Л. Особенности консультирования как отдельного вида юридических действий. *Право и закон*. 2016. № 3 (5). С. 13–17.
4. Волошина Я. Л. Поняття юридичної консультативної діяльності як виду юридичної діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 318–326.
5. Волошина Я. Л. Порівняльна характеристика юридичної консультативної діяльності в Україні та Польщі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 338–349.
6. Волошина Я. Л. Договорная работа как одно из направлений профессиональной деятельности юрисконсульта. *Право и политика*. 2017. № 1. С. 132–136.
7. Волошина Я. Л. Правове супроводження зовнішньоекономічної діяльності підприємства, установи, організації. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 75–80.
8. Волошина Я. Л. Особливості змісту професійної діяльності юрисконсульта. *Держава і право сучасної України: досвід комплексного аналізу* (Київ, 19 листоп. 2013 р.). Київ, 2014. С. 28–31.
9. Волошина Я. Л. Конфліктологія та діяльність юриста: аспекти співвідношення. *Наукові і методологічні традиції в Національному авіаційному університеті* : матеріали круглого столу (Київ, 17 груд. 2013р.). Київ, 2014. С. 19–21.
10. Волошина Я. Л. До питання функцій юрисконсульта. *Правова доктрина та юридична практика: досвід і перспективи розвитку* : матеріали постійно діючого науково-теоретичного семінару (Київ, 25 берез. 2014 р.). Київ, 2014. Вип. 3. С. 29–31.
11. Волошина Я. Л. Особливості консультування як окремого виду юридичних дій. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 8 груд. 2016 р.) : у 2 ч. Полтава, 2016. Ч. 1. С. 275–278.
12. Волошина Я. Л. Юридична консультативна діяльність як різновид юридичної діяльності. *Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан, перспективи розвитку* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 23 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 28–30.
13. Волошина Я. Л. Функції юридичної консультативної діяльності як основні напрями впливу. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства (осінні читання)* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 27 жовт. 2017 р.). Львів, 2017. С. 77–79.

14. Волошина Я. Л. Шляхи удосконалення юридичної консультативної діяльності в Україні. *VII наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Конєйчикова* : матеріали наук. читань (Київ, 17 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 16–18.

15. Волошина Я. Л. Забезпечення економічної безпеки підприємства як один із напрямів діяльності юрисконсульта. *Всеукраїнський саміт приватних детективів* : матеріали Всеукр. саміту приват. детективів (Дніпро, 30 листоп. 2017 р.). Дніпро, 2018. С. 26–30.

16. Волошина Я. Л. Структурна характеристика юридичної консультативної діяльності. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 26–27 січ. 2018 р.). Львів, 2018. С. 7–9.

17. Волошина Я. Л. Ведення договірної роботи юрисконсультом на підприємстві. *Юриспруденція – базовая составная часть интеграционных процессов и современного правового поведения* : матеріали Междунар. науч.-практ. конф. (Кишинев, Республіка Молдова). Кишинев, 2018. С. 25–28.

18. Волошина Я. Л. Професійна діяльність юрисконсульта в Україні та Польщі: спільне і відмінне. *Права людини і поліція у сучасному світі* : матеріали круглого столу (Київ, 12 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 36–38.

АНОТАЦІЯ

Волошина Я. Л. Юридична консультативна діяльність: теоретико-правове дослідження. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних і правових засад юридичної консультативної діяльності. З'ясовано історичні аспекти становлення та розвитку юридичної консультативної діяльності, визначено витоки професії юрисконсульта. Висвітлено методологічну основу дослідження юридичної консультативної діяльності.

Розроблено теоретичну конструкцію визначення поняття «юридична консультативна діяльність» на підставі наявних наукових уявлень, проаналізовано її зміст і значення в соціальному середовищі, встановлено загальні та специфічні ознаки досліджуваного виду юридичної діяльності. Розглянуто особливості структурно-функціональної характеристики юридичної консультативної діяльності. Сформульовано дефініцію поняття консультування, окреслено його завдання та процедуру здійснення. Доведено, що виявлені в процесі дослідження особливості консультування як окремого виду юридичних дій надають можливість виокремити його серед інших видів, а також засвідчують специфічність цього елементу в структурі змісту його діяльності.

Ключові слова: верховенство права, консультативна дія, консультування, підприємство, правове супроводження, юридична консультативна діяльність, юридична служба, юрисконсульт.

АННОТАЦИЯ

Волошина Я. Л. Юридическая консультативная деятельность: теоретико-правовое исследование. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория государства и права; история политических и правовых учений. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и правовых основ юридической консультативной деятельности. Рассмотрены теоретико-методологическая основа и сущность юридической консультативной деятельности, раскрыты исторические аспекты ее становления и развития. Определено, что истоки профессии юрисконсульта наблюдаются еще во времена римского права. В начале XX века профессия юрисконсульта была нормативно выделена в отдельную профессиональную группу.

Констатируется, что понятие «юридическая консультативная деятельность» является важным компонентом теоретического представления о юридической консультативной деятельности, раскрывающим все ее свойства, роль и назначение в обществе. Сформулировано определение понятия юридической консультативной деятельности, под которой предложено понимать разновидность юридической деятельности, которая осуществляется на профессиональной основе в процессуально-правовых формах и предназначена для правового сопровождения экономической деятельности предприятий (учреждений, организаций), обеспечения реализации верховенства права.

Выявлены общие и специфические признаки исследуемого вида юридической деятельности. К общим отнесено: верховенство права, независимость, нормативность, формальность, профессиональность, процессуальный характер, коллективность труда. Отмеченные признаки являются общими, поскольку свойственны любому виду юридической деятельности. Кроме этого, выявлены некоторые специфические признаки юридической консультативной деятельности, которые заключаются в том, что: она тесно связана с деятельностью предприятия, учреждения, организации; во многом имеет рекомендательный характер; является относительно доступной в контексте получения профессии юрисконсульта.

Проанализированы содержание и значение юридической консультативной деятельности в социальной среде. Для освещения содержания юридической консультативной деятельности осуществлена структурная характеристика, в пределах которой выделены такие составляющие: субъект, участники, объект, юридические действия и операции, средства выполнения определенного действия, способы достижения цели, непосредственно цель и результат. Структура юридической консультативной деятельности рассмотрена через призму единства содержания и формы.

Функции юридической консультативной деятельности определены как основные направления ее влияния на производственные отношения, которые сложились на предприятии (в учреждении или организации) и направлены на правовое сопровождение его деятельности путем использования правовых средств и процедур, а также правовых и организационных форм деятельности. Определены

такие функции юридической консультативной деятельности: информационная, защитная, организационная, воспитательная, коммуникативная, контрольная, поисково-познавательная, прогностическая.

Консультирование предложено понимать как особенный элемент содержания профессиональной деятельности юрисконсульта, который реализуется по определенному алгоритму в форме правового совета или рекомендации, направленной на удовлетворение правовых интересов лица, которое выявило потребность в получении профессиональной юридической помощи.

Установлены уровень и особенности нормативно-правового регулирования юридической консультативной деятельности и профессии юрисконсульта в отдельных зарубежных странах, раскрыты отечественные особенности в контексте исследуемого вопроса. Охарактеризовано современное состояние осуществления юридической консультативной деятельности в Украине, а также определены пути ее совершенствования.

Ключевые слова: верховенство права, консультативное действие, консультирование, предприятие, правовое сопровождение, юридическая консультативная деятельность, юридическая служба, юрисконсульт.

SUMMARY

Voloshyna Ia. L. Legal advisory activity: theoretical and legal research. – *As a manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; the history of political and legal studies. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The thesis is devoted to the comprehensive study of theoretical and legal foundations of legal advisory activity. The historical aspects of the formation and development of legal advisory activity are determined, the origins of the profession of legal advisor are defined. The methodological basis of legal advisory activity research is highlighted.

The theoretical construction of the definition of "legal advisory activity" is developed on the basis of available scientific notions, its content and significance in the social environment are analyzed, general and specific features of the investigated type of legal activity are established. Features of the structural and functional characteristics of legal advisory activity are considered. Definition of the concept of counseling is formulated, its task and procedure of implementation are outlined. It is proved that the features of counseling as a separate type of legal actions, revealed in the course of research, give us an opportunity to distinguish it among other types, and also testify to the specificity of this element in the structure of his activity content.

Key words: rule of law, advisory action, counseling, enterprise, legal support, legal advisory activity, legal service, legal advisor.